Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

4. juli 2024*

»Præjudiciel forelæggelse – retligt samarbejde i straffesager – direktiv (EU) 2016/343 – retten til at være til stede under retssagen – mulighed for, at en tiltalt kan deltage i retsmøderne via videokonference under retssagen«

I sag C-760/22,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Sofijski gradski sad (byretten i Sofia, Bulgarien) ved afgørelse af 28. november 2022, indgået til Domstolen den 15. december 2022, i straffesagen mod

FP,

QV,

IN,

YL,

VD

JF,

OL,

procesdeltager:

Sofijska gradska prokuratura,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, A. Arabadjiev, Domstolens vicepræsident, L. Bay Larsen (refererende dommer), og dommerne T. von Danwitz, P.G. Xuereb og I. Ziemele,

generaladvokat: L. Medina,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

* Processprog: bulgarsk.

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

– FP ved advokat H. Georgiev,

– den lettiske regering ved K. Pommere, som befuldmægtiget,

– den ungarske regering ved Zs. Biró-Tóth og M.Z. Fehér, som befuldmægtigede,

– Europa-Kommissionen ved L. Baumgart, M. Wasmeier og I. Zaloguin, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 18. april 2024,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 8, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager (EUT 2016, L 65, s. 1).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en straffesag mod FP, QV, IN, YL, VD, JF og OL for deltagelse i en kriminel organisation, der har til formål at berige sig selv ved at begå overtrædelser af skatte- og afgiftslovgivningen.

Retsforskrifter

EU-retten

3 Følgende fremgår af 9., 10., 33., 44. og 47. betragtning til direktiv 2016/343:

»(9) Formålet med dette direktiv er at styrke retten til en retfærdig rettergang i straffesager ved at fastsætte fælles minimumsregler for visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen.

(10) Ved at fastsætte fælles minimumsregler om beskyttelse af mistænktes og tiltaltes proceduremæssige rettigheder har dette direktiv til formål at styrke medlemsstaternes tillid til hinandens strafferetlige systemer og således at lette gensidig anerkendelse af afgørelser i straffesager. Sådanne fælles minimumsregler kan tillige fjerne hindringer for borgernes frie bevægelighed på hele medlemsstaternes område.

[...]

(33) Retten til en retfærdig rettergang er et af grundprincipperne i et demokratisk samfund. De mistænktes og tiltaltes ret til at være til stede under retssagen udspringer af denne ret og bør være sikret i hele [Den Europæiske] Unio[n].

[…]

(44) Princippet om EU-rettens effektive virkning kræver, at medlemsstaterne indfører egnede og effektive retsmidler i tilfælde af tilsidesættelse af en ret, som enkeltpersoner er blevet tillagt ved EU-retten. Et effektivt retsmiddel i tilfælde af tilsidesættelse af en af de rettigheder, der er fastsat i dette direktiv, bør, for at beskytte retten til en retfærdig rettergang og retten til et forsvar, så vidt muligt have den virkning, at de mistænkte eller tiltalte sættes i samme situation, som de ville have befundet sig i, såfremt tilsidesættelsen ikke havde fundet sted.

[…]

(47) I dette direktiv overholdes de grundlæggende rettigheder og principper, som er anerkendt i [Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, herefter »chartret«] og [den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950, herefter »EMRK«], herunder forbuddet mod tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling, retten til frihed og sikkerhed, respekten for privatliv og familieliv, retten til respekt for menneskets integritet, børns rettigheder, integration af mennesker med handicap, retten til adgang til effektive retsmidler og retten til en retfærdig rettergang, uskyldsformodningen og retten til et forsvar. Der bør især tages hensyn til artikel 6 i traktaten om Den Europæiske Union […], hvori det hedder, at Unionen anerkender de rettigheder, friheder og principper, der findes i chartret, og hvorefter de grundlæggende rettigheder, som de er garanteret ved EMRK, og som de følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner, udgør generelle principper i EU-retten.«

4 Dette direktivs artikel 1, der har overskriften »Genstand«, fastsætter følgende:

»Dette direktiv fastlægger fælles minimumsregler vedrørende:

a) visse aspekter af uskyldsformodningen i straffesager

b) retten til at være til stede under retssagen i straffesager.«

5 Det nævnte direktivs artikel 8 med overskriften »Retten til at være til stede under retssagen« fastsætter i stk. 1-3:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte har ret til at være til stede under retssagen.

2. Medlemsstaterne kan fastsætte, at en retssag, der kan resultere i en afgørelse om en mistænkts eller tiltalts skyld eller uskyld, kan afholdes, uden at vedkommende er til stede, på betingelse af:

a) at den mistænkte eller tiltalte i tide er blevet underrettet om retssagen og oplyst om konsekvenserne af at undlade at give møde, eller

b) at den mistænkte eller tiltalte, der er blevet underrettet om retssagen, repræsenteres af en befuldmægtiget advokat, som er udpeget enten af den mistænkte eller tiltalte eller af staten.

3. En afgørelse, der er truffet i overensstemmelse med stk. 2, kan fyldbyrdes over for den pågældende mistænkte eller tiltalte.«

Bulgarsk ret

6 Artikel 6a, stk. 2, i Zakon za merkite i deystviyata po vreme na izvanrednoto polozhenie, obyaveno s reshenie na Narodnoto sabranie 13.03.2020 g. i za preodolyavane na posleditsite (lov om foranstaltninger og handlinger under den undtagelsestilstand, som blev indført ved nationalforsamlingens afgørelse af 13.3.2020, og om håndteringen af følgerne), der var gældende indtil den 31. maj 2022, bestemte:

»Under undtagelsestilstanden henholdsvis den ekstraordinære epidemiske nødsituation og to måneder efter dennes ophævelse kan de offentlige retsmøder, herunder møder i kommissionen til beskyttelse af konkurrencen og kommissionen for beskyttelse mod forskelsbehandling, gennemføres på afstand ved at sikre parternes og deltagernes direkte og virtuelle deltagelse i henholdsvis sagen eller proceduren. Der udfærdiges en protokol over det gennemførte retsmøde, som offentliggøres omgående, og optagelsen af retsmødet opbevares indtil udløbet af fristen for berigtigelser og tilføjelser til protokollen, medmindre andet er fastsat i retsplejeloven. Retten, kommissionen til beskyttelse af konkurrencen eller kommissionen for beskyttelse mod forskelsbehandling underretter parterne, hvis retsmødet skal gennemføres på afstand.«

7 Ifølge artikel 55, stk. 1, i Nakazatelno protsesualen kodeks (strafferetsplejeloven) har tiltalte bl.a. ret til at deltage i straffesagen.

8 Strafferetsplejelovens artikel 269, stk. 1, har følgende ordlyd:

»I sager, hvor tiltalte er anklaget for en alvorlig overtrædelse af straffeloven, er tiltaltes tilstedeværelse under retssagen obligatorisk.«

9 Strafferetsplejelovens artikel 115, stk. 2, fastsætter:

»Tiltalte må ikke afhøres af en udpeget dommer eller via videokonference, medmindre den pågældende befinder sig i udlandet, og det ikke er til hinder for at fastslå, hvad der er objektivt sandt.«

10 Strafferetsplejelovens artikel 474, stk. 1, fastsætter:

»En anden stats judicielle myndigheder kan kun gennemføre afhøring af en person, som er vidne eller sagkyndig i en straffesag, og som opholder sig i Republikken Bulgarien, via video- eller telefonkonference samt afhøring med deltagelse af den tiltalte, hvis dette ikke er i strid med de grundlæggende principper i den bulgarske retsorden. Afhøring via videokonference med en tiltalts deltagelse kan kun ske med den pågældendes samtykke, og efter at de involverede bulgarske judicielle myndigheder og den anden stats judicielle myndigheder har aftalt vilkårene for gennemførelsen af videokonferencen.«

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

11 Spetsializirana prokuratura (særlig anklagemyndighed, Bulgarien) indledte en straffesag ved indgivelse af et anklageskrift til Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager, Bulgarien), der rejste tiltale mod syv personer, herunder FP, der var tiltalt for at have deltaget i en kriminel organisation, der var oprettet med henblik på berigelse og med henblik på at begå overtrædelser af skattelovgivningen som omhandlet i artikel 255 i Nakazatelen kodeks (den bulgarske straffelov). Der er tale om en alvorlig overtrædelse i straffelovens forstand.

12 Den 12. oktober 2021 deltog FP ved Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager) i det første offentlige retsmøde i retssagen via en videokonference. Han erklærede, at han i mangel af indsigelser fra de øvrige parter i sagen ønskede at deltage i retssagen online, da han boede og arbejdede i Det Forenede Kongerige. Hans advokat, som var fysisk til stede i retssalen, oplyste, at hans klient havde kendskab til alle sagens dokumenter. Det fremgår i øvrigt af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at ethvert nyt dokument i retsmødet kunne fremsendes elektronisk til FP med henblik på en rettidig undersøgelse, og at drøftelserne mellem FP og dennes advokat kunne organiseres fortroligt ved hjælp af en separat forbindelse.

13 I dette retsmøde gav Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager) på grundlag af artikel 6a, stk. 2, i den lov, der er nævnt i nærværende doms præmis 6, FP tilladelse til at deltage i retssagen via videokonference under overholdelse af de garantier og betingelser, som denne ret fastsatte. FP har også deltaget i de følgende retsmøder via en videokonference med undtagelse af det, der blev afholdt den 28. februar 2022, hvor han var fysisk til stede.

14 I retsmødet den 13. juni 2022 udtrykte FP sit ønske om fortsat at deltage i retssagen via videokonference. Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager) var imidlertid i tvivl om, hvorvidt denne mulighed fortsat bestod i bulgarsk ret, eftersom nævnte lovs artikel 6a, stk. 2, kun fandt anvendelse indtil den 31. maj 2022. Den forelæggende ret anførte endvidere, at strafferetsplejeloven ikke fastlægger en mulighed for tiltalte for at deltage via en videokonference i retssager med undtagelse af visse specifikke situationer, hvoraf ingen fandt anvendelse i den foreliggende sag. Den forelæggende ret har ikke desto mindre fremhævet, at den bulgarske lovgivning ikke udtrykkeligt forbyder brugen af videokonferencer.

15 I lyset af, at der ikke gælder et specifikt retsgrundlag, anmodede FP's advokat om, at denne kunne deltage i retssagen på afstand, mens han blev behandlet som fraværende.

16 Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager) imødekom ikke denne anmodning. Denne ret fandt, at den omstændighed, at tiltalte blev behandlet som fraværende, ikke svarede til hans faktiske deltagelse i retssagen. Selv om tiltalte ikke fysisk var til stede i retslokalet, havde han kunnet se og forstå, hvad der foregik, afgive erklæringer, afgive forklaringer, fremlægge beviser og fremsætte anmodninger.

17 Efter en lovændring, der trådte i kraft den 27. juli 2022, blev Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager) opløst, og kompetencen til at træffe afgørelse i visse straffesager, der blev indbragt for sidstnævnte ret, herunder hovedsagen, blev fra denne dato overført til Sofijski gradski sad (byretten i Sofia, Bulgarien), som er den forelæggende ret.

18 I mangel af et retsgrundlag i national ret, der udtrykkeligt tillader brugen af videokonference, er den forelæggende ret i tvivl om, hvorvidt den mulighed, som en tiltalt har for at deltage i retsmøderne under retssagen ved hjælp af denne teknik, er forenelig med direktiv 2016/343, navnlig med direktivets artikel 8, stk. 1.

19 Under disse omstændigheder har Sofijski gradski sad (byretten i Sofia) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Udgør det en tilsidesættelse af den anklagedes ret til at være til stede under retssagen i henhold til artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343, sammenholdt med 33. og 44. betragtning hertil, hvis den pågældende efter sit eget udtrykkelige ønske deltager i retsmøderne i straffesagen via en onlineforbindelse, såfremt han bliver forsvaret af en af ham befuldmægtiget advokat, som er til

stede i retssalen, og såfremt forbindelsen giver ham mulighed for at følge sagens forløb, fremlægge beviser og opnå kendskab til beviser, han kan høres uden tekniske hindringer, og han er sikret en effektiv og fortrolig kommunikation med advokaten?«

Om det præjudicielle spørgsmål

20 Med sit spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for, at en tiltalt efter dennes udtrykkelige anmodning kan deltage i retsmøderne under sin retssag via videokonference.

21 Denne bestemmelse fastsætter, at medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte har ret til at være til stede under retssagen.

22 I denne forbindelse bemærkes, at det af 47. betragtning til direktiv 2016/343 fremgår, at direktivet respekterer de grundlæggende rettigheder og principper, som anerkendes i chartret og EMRK, herunder retten til en retfærdig rettergang, uskyldsformodningen og retten til et forsvar (dom af 8.12.2022, HYA m.fl. (Ikke muligt at afhøre anklagemyndighedens vidner), C-348/21, EU:C:2022:965, præmis 39).

23 Formålet med det nævnte direktiv er – som det fremgår af niende og tiende betragtning hertil – at styrke retten til en retfærdig rettergang i straffesager (dom af 15.9.2022, HN (Sag mod en tiltalt, der er udsendt fra området), C-420/20, EU:C:2022:679, præmis 53).

24 Som det følger af 33. betragtning til nævnte direktiv, udspringer de mistænktes eller tiltaltes ret til at være til stede under retssagen af retten til en retfærdig rettergang, der er fastsat i EMRK's artikel 6, der, således som det er præciseret i forklaringerne til chartret, svarer til chartrets artikel 47, stk. 2 og 3, og artikel 48. Domstolen skal derfor sørge for, at den fortolkning, som den anlægger af de sidstnævnte bestemmelser, sikrer et beskyttelsesniveau, som ikke tilsidesætter det beskyttelsesniveau, der er sikret ved EMRK's artikel 6, således som denne fortolkes af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (dom af 8.12.2022, HYA m.fl. (Ikke muligt at afhøre anklagemyndighedens vidner), C-348/21, EU:C:2022:965, præmis 40 og den deri nævnte retspraksis).

25 Det fremgår af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis, at en tiltalts fremmøde er af afgørende betydning af hensyn til en fair og retfærdig rettergang i straffesager, og at forpligtelsen til at sikre tiltalte retten til at være til stede i retsmødet er et af de væsentlige elementer i EMRK's artikel 6 (dom af 8.12.2022, HYA m.fl. (Ikke muligt at afhøre anklagemyndighedens vidner), C-348/21, EU:C:2022:965, præmis 41).

26 Domstolen har således fastslået, at en tiltalt i henhold til den ret, der er fastsat i artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343, skal være i stand til selv at give møde i de retsmøder, der afholdes i forbindelse med retssagen mod denne, uden at dette direktiv pålægger medlemsstaterne at indføre en forpligtelse for enhver mistænkt eller tiltalt til at være til stede under den retssag, som er anlagt mod vedkommende (jf. i denne retning dom af 15.9.2022, HN (Sag mod en tiltalt, der er udsendt fra området), C-420/20, EU:C:2022:679, præmis 40, og af 8.12.2022, HYA m.fl. (Ikke muligt at afhøre anklagemyndighedens vidner), C-348/21, EU:C:2022:965, præmis 34 og 36).

27 Når dette er sagt, følger det af dette direktivs artikel 1, at formålet med direktivet er at fastsætte fælles minimumsregler for visse aspekter af uskyldsformodningen i straffesager og for mistænktes og tiltaltes ret til at være til stede under retssagen i disse sager og ikke at foretage en fuldstændig harmonisering af strafferetsplejen (jf. i denne retning dom af 15.9.2022, HN (Sag mod en tiltalt, der er udsendt fra området), C-420/20, EU:C:2022:679, præmis 41).

28 Henset til den begrænsede rækkevidde af den harmonisering, der er foretaget ved nævnte direktiv, og til den omstændighed, at direktivets artikel 8, stk. 1, ikke regulerer spørgsmålet om, hvorvidt medlemsstaterne kan fastsætte, at den tiltalte efter udtrykkelig anmodning kan deltage i retsmøderne i straffesagen via videokonference, henhører et sådant spørgsmål under national ret (jf. analogt dom af 15.9.2022, HN (Sag mod en tiltalt, der er udsendt fra området), C-420/20, EU:C:2022:679, præmis 42).

29 Eftersom artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 ikke regulerer dette spørgsmål, kan denne bestemmelse ikke være til hinder for, at en tiltalt, der udtrykkeligt anmoder herom, får tilladelse til at deltage i retsmøderne under retssagen via videokonference.

30 Som generaladvokaten har anført i punkt 64 i forslaget til afgørelse, forholder det sig ikke desto mindre således, at når medlemsstater tillader den tiltalte at udøve retten til at være til stede under retssagen på afstand, må de regler, der fastsættes, ikke være til skade for det formål, der forfølges ved direktiv 2016/343, og som er nævnt i nærværende doms præmis 23, der er at styrke retten til en retfærdig rettergang i straffesager. Disse regler skal ligeledes overholde de grundlæggende rettigheder og principper, som anerkendes i chartret og EMRK, herunder retten til en retfærdig rettergang, uskyldsformodningen og retten til et forsvar.

31 I denne henseende har Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol fastslået, at deltagelse i retssagen via videokonference ikke i sig selv er uforeneligt med begrebet en retfærdig og offentlig rettergang, men at det skal sikres, at den retsundergivne er i stand til at følge retssagen og blive hørt uden tekniske hindringer og kunne kommunikere effektivt og fortroligt med sin advokat (Menneskerettighedsdomstolens dom af 2.11.2010, Sakhnovski mod Rusland, CE:ECHR:2010:1102JUD002127203, § 98).

32 Følgelig skal det forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 skal fortolkes således, at denne bestemmelse ikke er til hinder for, at en tiltalt efter dennes udtrykkelige anmodning kan deltage i retsmøderne under sin retssag via videokonference, idet retten til en retfærdig rettergang i øvrigt skal sikres.

Sagsomkostninger

33 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

Artikel 8, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager skal fortolkes således, at denne bestemmelse ikke er til hinder for, at

en tiltalt efter dennes udtrykkelige anmodning kan deltage i retsmøderne under sin retssag via videokonference, idet retten til en retfærdig rettergang i øvrigt skal sikres.

Underskrifter